

ASPECTE LEXICALE ALE PANDEMIEI DE COVID-19 ÎN LIMBILE FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ. CREAȚIA LUDICĂ

Drd. Oana Benedicta FEHER

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord, Baia Mare

Abstract: *In the past century, we witnessed a dynamic process in the lexicon of languages, both in created words and borrowings. Beginning with 2020, the phenomenon of the Covid-19 pandemic has caused a significant increase in the number of words, thus bringing many changes on a social and psychological level, interfering both in the life of each citizen, and in the daily vocabulary. In Romanian and French, languages representing the main target of our analysis, the new specialized lexicons are reflected in everyday life. This paper intends to make a brief presentation of the dictionaries and minidictionaries in which the pandemic vocabulary plays an important role: **Le Petit Robert** and **Le Petit Larousse illustré** (2022), “**Lexiques et vocabulaire**” published by the Canadian Government in April 2021, **TEIA (Terminologie Interactive pour l’Europe) – IATE (Interactive Terminology for Europe)**, **Dictionnaire COVID : le lexique de la pandémie de A – Z** published in the African area, **DiCovid-19** (2023) by Henri Gourseau, the new edition of **DOOM – Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române** (2021), “**Mini-dicționar de pandemie COVID-19**” (2020) by Ghenadie Râbacioc, etc. The next step concentrates on some atypical dictionaries in order to underline their importance in the perception of the phenomenon called the Covid-19 pandemic. These dictionaries involve the ludic aspect: Olivier Auroy, cu **Dicorona** (2020); **Le “Dicovid” des mots inventés**, published on the website **Le Robert Dico en ligne** (2021), containing words created by internet users desirous to ‘clarify’ the sanitary crisis; Roberte Lagrande with **Dicovid ou Lexique raisonné du grand confinement de 2020** (2021); “**Le lexique de la pandémie**” presented by Rebecca Déraspe on **TV5MONDE PLUS**; **Mic dicționar literar de pandemie** (2020) due to the Romanian journal **Scena9**; Oana Țepeș Greuruș, with “**Mic dicționar de pandemie: ‘rona, «glovoist», mască**” (2020), etc.*

Keywords: *lexicon; vocabulary; Covid-19; dictionary; ludic creation*

I. Câteva date generale asupra lexicului pandemiei de Covid-19

Dinamica limbii poate fi observată în comunicarea indivizilor, ea fiind în strânsă legătură cu evoluția societății, ceea ce duce la dezvoltarea și îmbogățirea vocabularului. În lexicul unei limbi pot fi identificate întotdeauna noutăți. Aceste noutăți se referă atât la cuvinte inexistente până atunci în limba respectivă și apărute în urma diferitelor situații sau schimbări sociale, cât și prin reluarea unor termeni „uitați” sau care și-au schimbat sensul de-a lungul anilor.

Am asistat, în ultimul secol, la o dinamică a lexicului limbilor, susținută atât din cuvinte create, cât și din împrumuturi. În cazul limbii române, de exemplu, de la împrumuturile din limba franceză, îndeosebi din secolul precedent, s-a trecut, treptat la acceptarea englezei ca *lingua franca*, ceea ce a schimbat substanțial nu doar peisajul lingvistic, ci și pe cel social, politic și, implicit, cultural. Diferitele evenimente sau chiar mode au favorizat, la rândul lor, adoptarea unui lexic specific. Putem menționa în acest

sens articolul „Mic dicționar de pandemie: ‘rona, «glovoist», mască” al Oanei Țepeș-Greuruș, care subliniază, printre altele: „din cel de-Al Doilea Război Mondial ne-am ales cu «radar», ori «bliț», «tsunami» a primit noi înțelesuri după tragedia din 2004, iar, mai recent, ieșirea Regatului Unit din Uniunea Europeană ni l-a adus în DEX pe «brevit»¹. Liviu Franga, în articolul „Detector. Suferințele limbii române. Lexicul pandemiei”, evocând cutremurul din 4 martie 1977, vorbește despre conexiunile care se creează între un eveniment dramatic și psihicul oamenilor și de cuvinte care sunt astfel readuse la viață, „cuvinte ca «magnitudine», «devastator», «grade Richter», «(plăci) tectonice», «(zone) seismice», «sinistrați» etc. parcă se trezesc din letargie și reînvie brusc în uzul comun, cu o frecvență direct proporțională cu undele de șoc (păstrează domeniul de referință) ale informațiilor vehiculate de mijloacele de comunicare în masă² Cuvântul *record*, un anglicism de la sfârșitul secolului al XIX-lea, mult întrebuintat „în presa mondenă și vorbirea protipendadei”, cu înțelesul original de „înregistrare, mărturie”, a dobândit azi sensul de „performanță fără egal” și este folosit de multe ori la întâmplare, ceea ce scoate în evidență gradul de cultură al populației³.

Rodica Zafiu subliniază că ideea de bază menită să explice intrarea rapidă în uz a noii terminologii legată de pandemia de Covid-19, își găsește explicația în frecvența utilizării sale, frecvență determinată de „realitatea în permanentă mișcare” ce duce, de exemplu, la înlocuirea construcțiilor *a intra/ a pune în carantină* cu verbul *a carantina* „absent din dicționarele generale, dar deja prezent în jargonele tehnice”⁴.

La fel se întâmplă, așadar, în zilele noastre. Cuvinte precum *pandemie*, *carantină*, *vaccin* etc., cărora li se alătură altele, noi sau derivate, își manifestă prezența. Astfel, într-un interval scurt, fenomenul pandemiei de Covid-19 a provocat o creștere semnificativă a numărului de cuvinte. Din anul 2020 până azi, pandemia de Covid-19 a adus multe modificări la nivel social și psihologic, intervenind atât în viața fiecăruia dintre noi, cât și în vocabularul folosit zi de zi, ceea ce a condus spre utilizarea și însușirea unor termeni noi, majoritatea având noi sensuri. Se poate spune că, în ultimii ani, acest virus și-a creat o terminologie proprie – termeni noi, sensuri noi, schimbări de sens –, putându-se afirma că răspândirea cuvintelor noi în societate a fost la fel de rapidă ca și cea a răspândirii virusului. Astfel, indiferent de limba de comunicare, comportamentul lingvistic al vorbitorilor, specialiști sau neofiți, „a fost mult influențat de criza sanitară [...], un număr considerabil de cuvinte aparținând lexicului medical, în general, și celui epidemiologic, unor boli contagioase, în particular”, a intrat rapid în limbă, ceea ce îndreptățește afirmația susținută de A. Stoichițoiu Ichim, anume că, prin extinderea lexicului specializat către limba comună, uzuală, ne aflăm în fața unui

¹ Oana Țepeș-Greuruș, *Mic dicționar de pandemie: ‘rona, “glovoist”, mască*, în *Le magazine Goinfashion*, May 20, 2020 [online].

² Liviu Franga, *Buchet lexical din vremea pandemiei*, în *Observator cultural*, 1/12, 2021 [online].

³ Ioan Milică, *Recorduri*, în *Ziarul de Iași*, 2020b [online].

⁴ Rodica Zafiu, *Izoleta și contactii*, în *Dilema Veche*, nr. 838, 2020a [online].

fenomen de vulgarizare științifică⁵, cu consecințe la nivel mai larg, regăsindu-se „în sistemul de educație, pe piața muncii, la nivelul gesturilor (salutul, de exemplu) etc.”⁶

Atât în limba română, cât și în limba franceză, limbi care fac obiectul analizei noastre, au apărut lexicuri specializate care se reflectă în viața de fiecare zi, indiferent de limba de comunicare. În cele ce urmează, vom încerca să răspundem necesității de a aduce lămuriri cu privire la lexicul pandemiei de Covid-19, prezentând câteva date generale.

Din date oficiale, aflăm că noile dicționare includ acest nou lexic. Într-un articol din *Le Monde*, „Comment la langue française a évolué depuis la pandémie de Covid-19 : « écouvillonner », « wokisme », « écoanxiété »”⁷, William Audureau atestă faptul că decodoarele publicației au analizat impactul perioadei asupra vocabularului, constatând că, din 2020 până azi, din cele 514 cuvinte noi care figurează în dicționarele *Le Petit Larousse illustré* și *Le Petit Robert*, intrările rezervate domeniului medicinei s-au triplat, ele reprezentând mai mult de 20% din totalul menționat, făcând-o pe Carine Girac-Marinier, șefa departamentelor dicționare, enciclopedii și extracurriculare de la Larousse să afirme: „Je n’avais jamais vu une typologie de mots aussi surreprésentée dans les nouvelles entrées lexicales”⁸. Afirmatia sa este susținută de un grafic concludent, din care numărul cuvintelor din știință și medicină se distanțează de departe de celelalte, fiind urmat de limbajul familiar, de cel economic, de cel al politicului și socialului, de cel referitor la arte și hobbyuri. Pornind de la constatările lui Carine Girac-Marinier, William Audureau enumeră cei trei timpi ai medicalizării lexicului: primăvara anului 2020 prin recuperarea termenilor tehnici „agueusie”, „asymptomatique”, „PCR” și „R0”, care până atunci fuseseră cantonați în lumea medicală, „ca o modalitate de a ne lua viața în mâini și a vorbi despre ceea ce ne provoacă teamă”; creativitatea lexicală odată pusă în mișcare, au apărut noi cuvinte, adaptate atât noii vieți, precum „déconfiner”, „vaccinodrome”, cât și domeniului politic, cu „rassuriste”, „enfermiste”, „antivax”; în sfârșit, cea de-a treia etapă, din anul 2022, cu noi lexeme care descriu banalul cotidian care doar „dezvoltă” cuvinte deja existente, „cas contact”, „écouvillonner” („**Ecouvillonner** *verbe transitif*. [Médecine] Prélever un échantillon dans (une cavité naturelle) à l’aide d’un écouvillon. (*Robert* 2023)”⁹), „covidé”, „vaccinateur” etc.

Un aspect important al modului în care este perceput lexicul pandemiei de Covid-19 de către specialiști este acela al neologismelor și al neologiei: noile intrări din dicționare mai pot fi numite neologisme câtă vreme un dicționar nu introduce decât cuvinte deja intrate în uz? Dagmar Kolaříkova răspunde la această întrebare analizând dicționarele *Le Petit Robert* și *Le Petit Larousse illustré* apărute în anul 2022 (2021). Deși factorul timp este cel care decide intrarea unui cuvânt în dicționar, intervalul poate

⁵ Vezi Adriana Stoichițoiu-Ichim, 2022, *Hospitalité versus créativité dans le vocabulaire roumain de la pandémie*, în *Repères DoRiF*, n°. 25 – *Le lexique de la pandémie et ses variantes*, Roma luglio: DoRiF Universită, 2022, 2.2 [online].

⁶ Mihaela Munteanu Siseran, *Bref aperçu sur le lexique de la pandémie de Covid-19*, în *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL)* – Anul XV, Universitatea din Craiova, Facultatea de Litere, Centrul de Cercetare Praxilingua Onomastică și Lexicologie, 2022, p. 262.

⁷ *Ibidem*.

⁸ „Nu văzusem niciodată o tipologie de cuvinte atât de supraprezentată în noile intrări lexicale.” (trad. n.)

⁹ Citat de William Audureau, *Comment la langue française a évolué depuis la pandémie de Covid-19 : « écouvillonner », « wokisme », « écoanxiété »*, în *Le Monde*, 25-26 juillet 2022 [online].

fi mai mult sau mai puțin lung. Unele cuvinte au nevoie de decenii spre a fi introduse, dar nu există interval temporal prestabilit. Cuvintele pot, prin urmare, să intre în dicționar chiar în anul în care au apărut sau în anul următor, cu condiția să fie utilizate frecvent de marele public. Prin urmare, răspunsul la întrebarea cât se prelungeste neologia unei lexii este imposibil de oferit. Parametrii duratei neologicității sunt îndeosebi de natură sociolingvistică¹⁰. De aici și rolul important al dicționarului într-o comunitate de limbă, el fiind martorul modificărilor care se produc la toate nivelele.

Pornind de *Le Petit Larousse Illustré 2022* (publicat în 2021, o aducere la zi a ediției din anul precedent, dicționarul „le plus utilisé par les Français, plus et le plus vite ouvert aux nouveautés lexicales que le Petit Robert”¹¹, studiul semnat de Christine Jacquet-Pfau se referă la neologia lexicală Covid-19, mai exact la principalele modalități prin care s-a produs evoluția lexicografică, cu accent pe „transferuri sau suprapuneri dintre limba curentă și limba specializată”¹². Francezii și-au însușit un nou vocabular, „soit par transfert d’un domaine de spécialité à la langue usuelle, soit par appropriation de termes/ mots peu ou pas connus, qui, de plus, ont pris un nouveau sens et se sont spécialisés”¹³. Acest fenomen a făcut ca, în numeroase contexte, să fie șterse granițele sociolingvistice dintre limba specialiștilor și cea a nespecialiștilor¹⁴. Autoarea subliniază extraordinara viteză cu care neologia lexicografică a pandemiei s-a impus în fața lexicografilor, fenomenul ducând la introducerea în dicționar a unor termeni noi în doar primele cincisprezece luni de la declanșare. Odată introdus în dicționar, vocabularul acesta devine martor al transparenței și al înțelegerii din punct de vedere social, arată autoarea, observație la care se poate adăuga impactul psihologic asupra populației, și el cu rol important în rapiditatea constituirii vocabularului.

Un „inventar” de sine stătător al lexicului pandemiei ne este oferit de site-ul Guvernului Canadei, care, la secțiunea „Lexiques et vocabulaire”, cu sprijinul instituției federale numite *Bureau de la traduction*, a postat Version du 1er avril 2021, *Lexique sur la pandémie de COVID-19*, cu următoarea introducere:

Depuis l’apparition de la COVID-19 en décembre 2019 et la déclaration de la pandémie par l’Organisation mondiale de la Santé en mars 2020, les connaissances que nous avons de la maladie et de la crise sanitaire qui en découle évoluent sans cesse, tout comme le langage que nous utilisons pour en parler. Pour que les communications soient efficaces et comprises par tous, il importe que la terminologie qu’on y emploie soit uniforme. Le présent lexique, destiné aux traducteurs, aux rédacteurs et aux réviseurs ainsi qu’à toutes les personnes chargées de diffuser de l’information dans

¹⁰ Vezi Dagmar Kolářiková, *Reflet de la pandémie de covid-19 dans les dictionnaires de la langue française*, în *Studia Romanistica*, vol. 21, nr. 2, Université de Bohême de l’Ouest de Plzeň, 2021, p. 34 și urm. [online].

¹¹ Christine Jacquet-Pfau, *Au fil de la pandémie de Covid-19, entre mots et termes*, în *Estudios Románicos*, vol. 31, Servicio de Publicaciones-Universidad de Murcia, 2022, p. 205 [online]: „cel mai utilizat de francezi, mai mult și cel mai repede deschis în fața noutăților lexicale decât Petit Robert” (trad. n.).

¹² *Idem*, p. 203.

¹³ „[...] fie prin transferul din limba de specialitate în limba uzuală, fie prin însușirea de termeni/ cuvinte puțin cunoscuți/te sau necunoscuți/te, care, în plus, au primit sensuri noi și s-au specializat” (trad. n.).

¹⁴ *Idem*, p. 204.

le contexte de cette pandémie, contient l'équivalent en français et en anglais de 450 notions liées à la COVID-19 dans les domaines de la médecine, de la sociologie et de la politique, entre autres.¹⁵

Reiese din acest citat că apariția vocabularului pandemiei este un fenomen în strânsă conexiune cu mondializarea și că puterea lui de constituire și de propagare este datorată acestei mondializării și mijloacelor de comunicare în masă extrem de rapide, ceea ce face ca el să înglobeze mai multe domenii, dintre care se evidențiază cel medical, sociologicul și politicul. Necesitatea clarității transmiterii informației a făcut ca această terminologie să fie asimilată într-un timp record. Dacă cele două dicționare editate în Franța nu specifică numărul exact al cuvintelor din lexicul pandemiei, de aici aflăm că există 450 termeni legați de pandemia de Covid-19. Uniunea Europeană a creat și ea IATE (Interactive Terminology for Europe)¹⁶, baza de date terminologică a Uniunii Europene.

Un alt dicționar, *Dictionnaire COVID : le lexique de la pandémie de A – Z* (2020), realizat îndeosebi în scopul susținerii populației, a apărut în zona africană, în limbile franceză și engleză. Așa cum explică introducerea, găsim aici, în ordine alfabetică, „cuvintele devenite parte integrantă a vocabularului pe măsură ce învățăm să trăim cu virusul”¹⁷, 60 în total.

M. Munteanu Siserman semnalează prezența online a dicționarului *DiCovid-19* de Henri Gourseau, lexicograf autodidact, autor al mai multor dicționare. În *DiCovid-19*, el înregistrează 210 termeni care vorbesc despre pandemie,¹⁸ cu explicații detaliate, cu un număr considerabil de intrări care nu apar în *Le Petit Larousse Illustré*.

Având în vedere că ne aflăm într-o epocă a globalizării, prin generalizare, aceleași coordonate temporale pot fi recunoscute în evoluția fenomenului lexical al pandemiei de Covid-19 și în cazul limbii române. Noua ediție a *DOOM – Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, apărut la finalul anului 2021, conține peste 3.600 cuvinte noi, semnalate în vorbire în ultimii 16 ani, majoritatea provenind din

¹⁵ *Lexique sur la pandémie de COVID-19*, elaborat de Bureau de Traduction. Site Gouvernement du Canada, version du 1er avril 2021 [online]: „De la apariția COVID-19 în decembrie 2019 și declararea pandemiei de către Organizația mondială a Sănătății în martie 2020, cunoștințele pe care le avem în legătură cu maladia și criza sanitară care decurge de aici evoluează continuu, la fel ca limbajul folosit pentru a vorbi despre ele. Pentru ca toată lumea să beneficieze de eficacitate și înțelegere în comunicare, este important ca terminologia utilizată să fie uniformă. Lexicul acesta, destinat traducătorilor, redactorilor și corectorii, precum și tuturor persoanelor însărcinate cu difuzarea informației în contextul acestei pandemii, conține echivalentul în limbile franceză și engleză a 450 noțiuni legate de COVID-19 în domeniile medicinei, al sociologiei și al politicii, printre altele.” (trad. n.).

¹⁶ În limba franceză TEIA (Terminologie Interactive pour l'Europe). IATE European Union Terminology [online].

¹⁷ „Dans cet article, en utilisant le format de l'alphabet A-Z, nous énumérons les mots qui sont devenus partie intégrante de notre vocabulaire au fur et à mesure que nous apprenons à vivre avec le virus.” – „În acest articol, folosind formatul alfabetului A-Z, enumerăm cuvintele devenite parte integrantă a vocabularului nostru, pe măsură ce învățăm să trăim cu virusul.” (trad. n.)

¹⁸ Mihaela Munteanu Siserman, *op. cit.*, p. 265, nota 1.

limba engleză, potrivit afirmațiilor Adinei Dragomirescu, directorul Institutului de Lingvistică al Academiei Române¹⁹.

În articolul „Bref aperçu sur le lexique de la pandémie de Covid-19”, Mihaela Munteanu Siserman specifică faptul că cea de-a doua ediție DOOM 3 conține în jur de treizeci de cuvinte noi față de ediția din 2005, „lexeme care acoperă situația sanitară actuală”, în vreme ce *Le Petit Robert* și *Le Petit Larousse* (2022) „înregistrează între 170-200 termeni noi legați de contextul sanitar al pandemiei de Covid-19”²⁰.

Pentru limba română, există un *Mini-dicționar de pandemie COVID-19 pe Blogul de educație și atitudine* al lui Ghenadie Râbaciiov, cadru universitar în Chișinău, Republica Moldova. Acesta conține „cele mai frecvente cuvinte întrebuițate de specialiștii din sănătate și de autorități în textele scrise, dar și de cetățeni” până la data postării, mai exact 25 iunie 2020. Unitățile lexicale, în număr de 63, cu explicații a căror sursă este rareori indicată, nu apar în ordine alfabetică și sunt urmate de această constatare: „Cuvinte noi, străine, apar cu regularitate în limbă și dau destulă bătaie de cap vorbitorilor. S-ar putea ca unele barbarisme și o parte din proaspeții termeni intrați în uzul curent să dispară la fel de repede cum au apărut”²¹.

Deși numărul cuvintelor minidicționarului în limba română este apropiat de cel în limba franceză din spațiul african, la o privire de ansamblu constatăm că doar o parte dintre cuvinte sunt identice, cel de-al doilea dicționar insistând asupra mijloacelor de prevenire a bolii. Din punct de vedere sociologic, acesta este un argument care să ne conducă spre o constatare legată de interesul imediat manifestat de autorități prin mass-media în scopul remedierii situației, dar și la modul în care se acționează în plan psihologic pentru evitarea situațiilor de panică.

În studiul „Hospitalité versus créativité dans le vocabulaire roumain de la pandémie”, A. Stoichițoiu Ichim arată că, prin consultarea mai multor categorii de surse online – presa generalistă, site-uri și bloguri de vulgarizare medicală, chiar și burtierele emisiunilor informative de pe canalele TV, comparate cu cele din presa scrisă –, a reperat în jur de 300 de unități lexicale care reprezintă vocabularul românesc al pandemiei²². Metoda de lucru a constat în confruntarea corpusului de 300 cuvinte cu nomenclaturile principalului dicționar general al limbii române contemporane²³. Prin compararea cu dicționare străine s-au putut scoate în evidență sursele împrumuturilor din vocabularul românesc al pandemiei și caracterul globalizat al lexicului, precum și ceea ce Guilbert numește „mots-témoins” cu circulație internațională²⁴.

¹⁹ Mihai Peticilă, *O nouă ediție a DOOM – Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – apare în acest an, anunță Institutul de Lingvistică al Academiei Române. Adina Dragomirescu, directorul institutului: Sunt 3.600 de cuvinte noi*, Edupedu, 31 aug. 2021 [online].

²⁰ Mihaela Munteanu Siserman, *op. cit.*, p. 261, nota 1.

²¹ Ghenadie Râbaciiov, *Mini-dicționar de pandemie COVID-19. (Trăsnăi lingvistice)*, în *Blog de educație și atitudine*, 25 iunie 2020 [online].

²² A. Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, 2.1. [online]: „Le corpus d’environ 300 unités lexicales jugé pertinent pour le *vocabulaire roumain de la pandémie* [...] a été extrait de plusieurs catégories de sources en ligne de la dernière année : *presse généraliste, sites et blogues de vulgarisation médicale*. Occasionnellement, nous avons pris en considération les « *bandeaux* » (ou *scrolls*) des chaînes TV d’info, que nous avons assimilés d’un point de vue fonctionnel aux titres de la presse écrite.”

²³ *dexonline.ro*.

²⁴ Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Paris, Larousse, 1975, p. 87-88, citat de Stoichițoiu Ichim 2022: 2.1, nota 6 [online].

Revenind la numărul total de cuvinte din lexicul pandemiei de Covid-19, cu siguranță el se apropie de cel semnalat în 2021 pe site-ul Guvernului Canadian.

Dacă în cazul limbii române nu putem vorbi deocamdată despre un inventar oficial²⁵, preocupările lingviștilor români pentru acest domeniu sunt evidente. Putem enumera câteva nume în acest sens: Adrian Chircu (2020), Laura Cîțu (2020), Daiana și Ovidiu Felecan (2020, 2021), Gabriela Pană Dindelegan (2020, 2021), Ioan Milică (2020, 2021), Mihaela Munteanu Siserman (2022), Ghenadie Râbaciiov (2020), Adriana Stoichițoiu-Ichim (2022), Armanda Stroia (2020), Rodica Zafiu (2020, 2021).

Persoane sau grupuri de persoane pot percepe același eveniment în mod diferit. Astfel, pentru unii oameni fenomenul pandemiei de Covid-19 a devenit o provocare interesantă. Este cazul lui Olivier Auroy, scriitor francez contemporan, specializat în comunicare, care, fiind pus în fața exploziei de cuvinte nou apărute și folosite la scară mondială, a dat curs tentației de a crea, la rândul-i, cuvinte. A rezultat un dicționar extrem de interesant, care ține de aspectul ludic al fenomenului pandemiei de Covid-19, apărut în anul 2021, cu titlul *Dicorona*, la care vom reveni. În aceeași categorie se încadrează și *Le „Dicovid” des mots inventés*, apărut pe site-ul *Le Robert Dico en ligne*, conținând cuvinte create de internauți pentru a „lămuri” criza sanitară. Acest *Dicovid* este realizat de „nos amis de l’Oulipo [Ouvroir de littérature potentielle], savants en jeux de mots, furent mobilisés pour fixer les règles du jeu”²⁶ printr-o invitație adresată francofonilor, aceea de a crea „mots-valises”, cuvinte telescopate despre Covid-19 și situația creată²⁷. Un al treilea dicționar de acest gen este cel menționat de Bernard Cerquiglini în prima parte a volumului *Chroniques d’une langue française en résilience*²⁸, cu titlul *Dicovid ou Lexique raisonné du grand confinement de 2020*, având-o ca autoare pe Roberte Lagrande²⁹. Despre aceste dicționare și modul lor de constituire vom vorbi în continuare.

II. Creația ludică

Când vorbim despre creația ludică în cazul lexicului pandemiei de Covid-19, avem în vedere câteva aspecte. Ele se referă la inventarea unor cuvinte comice pornind de la procedeele cunoscute: prefixare, sufixare, telescopare, compunere etc., cu respectarea modelului unei intrări de dicționar, sau, pur și simplu, nerespectând modelul complet, cu simple definiții și exemplificări. Dacă, în multe din cazuri, aspectul ludic implică umorul, în altele este vorba despre o reflecție asupra unor cuvinte, cu

²⁵ Până în prezent, nu am găsit alte date despre numărul cuvintelor din lexicul pandemiei de Covid-19. Ultima ediție a DEX – *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, datează din anul 2016, actualizarea lexicului nefiind semnalată distinct în sursele online consultate. Din consultări aleatorii, am dedus că explicația cuvintelor aparținând lexicului pandemiei de Covid-19 este minimală. Din date neoficiale, am aflat că la Institutul de Lingvistică al Academiei Române ar exista preocupări în acest sens. Pentru cercetarea noastră, dispunem, de asemenea, de *Dicționarul actualizat de neologisme* al lui Florin Marcu, ultima actualizare fiind marcată de anul publicării ediției, 2019.

²⁶ „prieteniile noastre de la Oulipo [Ouvroir de littérature potentielle] – Deschizător de literatură potențială – savanți în jocuri de cuvinte au fost mobilizați spre a fixa regulile jocului” (trad. n.)

²⁷ *Le „Dicovid” des mots inventés*, în *Le Robert Dico en ligne*, 05/03/2021 [online].

²⁸ Bernard Cerquiglini *Panorama d’une langue française marquée par la pandémie*, în Girac-Marinier, C. (coord.), *Chroniques d’une langue française en résilience*, Paris, Larousse, 2021, p. 50.

²⁹ Dicționarul citat de Bernard Cerquiglini, cu trimitere la titlu, autor și editură (Editions Lazertyuiop, Paris, 2021), nu poate fi găsit pe internet. Poate fi un joc de cuvinte, având în vedere că denumirea editurii conține literele din partea de sus a tastaturii pentru limba franceză. Cu toate acestea, găsim la pagina indicată mai sus cinci cuvinte preluate din acest dicționar.

implicație profundă la nivel individual sau de grup. Le-am încadrat în categoria creației ludice deoarece este vorba despre un joc al interpretării.

O trăsătură importantă a ființei umane este umorul, cu modalitățile sale specifice de expresie. El se manifestă cu mai mare acuitate în situații de criză, când „L’humour, dit-on, c’est la politesse du désespoir ; c’est une bonne réponse à la dureté des temps. Face à une situation si dramatique, on tient à faire contre mauvaise fortune bon mot.”³⁰. Dacă discretul regizor francez cunoscut sub pseudonimul Chris Marker a creat aforismul „Umorul e politețea disperării”, românul face haz de necaz, cochetează cu râsul-plânsul. Această abordare consună cu prima parte a studiului Daiane și al lui Oliviu Felecan cu trimitere la bancuri, dar la fel de valabil și în cazul nostru, râsul apărând ca un remediu benefic împotriva fricii, „un instrument vital de supraviețuire”³¹. Umorul este așadar „un mijloc de autoidentificare, o modalitate de exprimare a emoțiilor, ce contribuie la dezvoltarea relațiilor dintre oameni și le oferă posibilitatea de a trece mai ușor peste greutăți și situații limită”, căci „Râsul bate moartea”³².

În „Panorama d’une langue française marquée par la pandémie”, capitol din volumul dirijat de Carine Girac-Marinier, Bernard Cerquiglini atrage atenția și asupra neologiei ludice, în subcapitolul denumit „La création ludique”³³, prin intermediul cuvintelor telescopate, la fel ca prin diferitele procedee ale prefixării, sufixării etc.

Astfel, prin prefixare ludică, *corona* a devenit prefix: *corona-virus coron-idiot* (și *cov-idiot*), *corona-cours*, *coron-apéro*; *coron-amis*, *coron-anniversaire*, *corona bonds*, *corona-pistes*³⁴. Bernard Cerquiglieni evidențiază și cuvântul *apéro*, obținut prin trunchiere din *apéritif*, devenit prefix sau sufix: *apéro-skype*, *apéro-vidéo*, *apéro-zoom*; *confin-apéro*, *coron-apéro* (mai sus este invers), *cyber-apéro*, *skypéro*, *visi-apéro*, *web-apéro*, *whatsappéro*, prin urmare „Le zoombar est ouvert ; santé !”³⁵.

Nu puțini sunt cei care au ales umorul ca variantă de trecere prin perioada dificilă a pandemiei de Covid-19. În acest context, Olivier Auroy³⁶, a realizat

³⁰ Bernard Cerquiglini, în *op. cit.*, p. 48: „Umorul, se spune, este politețea disperării; un bun răspuns la duritatea timpurilor. Puși în fața unei situații dramatice, să vedem partea bună prin cuvinte potrivite.” (trad. n.)

³¹ Daiana Felecan, Oliviu Felecan, *Conținuturi implicite în bancurile generate de pandemia de Covid-19: repere teoretice (I)*, în *Philologica Jassyensia*, anul XVI nr. 2 (32). Iași, 2020, p. 265.

³² *Idem.*, p. 266.

³³ Bernard Cerquiglini, în *op. cit.*, p. 48.

³⁴ *Idem.*, p. 46.

³⁵ *Idem.*, p. 50.

³⁶ Într-un interviu acordat lui Sylvie Brunet, în noiembrie 2021, lingvistul și paremiologul francez Olivier Auroy explică termenul *onomaturg* prin care se definește în calitate de realizator al acestui volum. Termen creat de lingvista Henriette Walter pornind de la „*name*” și „*naming*”, *onomaturgul* este „celui qui fabrique les mots. [...] C’est un métier méconnu et souvent même une étape dans le processus de création d’une marque qui est sous-estimée. [...] Un travail de démiurge qui, en nommant une chose, lui permet d’exister. Je dirais que, pour l’exercer, si on a eu la chance d’avoir pour grands-pères un champion de Scrabble et un cruciverbiste acharné, cela peut aider, mais il faut assurément se passionner pour les mots et être doté, sans mauvais jeu de mots, des deux « cu » ! Je veux parler d’une bonne culture générale et d’une grande curiosité. Mais il faut aussi avoir la capacité à établir des connexions que personne ne voit entre des choses qui n’ont pas de rapport entre elles, des connexions phonétiques (allitération, assonance, anagramme...) et sémantiques (domaine de sens, synonyme...). Quand, après avoir trituré tout cela et bossé longuement, on arrive au résultat, c’est magique ! L’analogie avec le

dicționarul *Dicorona* (2020), menționat mai sus. Corpusul pandemic i-a permis să creeze aceste „mots-valises” – cuvinte telescopate, specifice unei perioade care, în opinia sa, deja a trecut și căreia aproape că nu i se mai poate adăuga ceva. Procedul de creație pornește de la două posibilități.

Prima ia drept punct de plecare un fenomen sau o situație pornind de la care căuta „les mots clés pour constituer mes mots-valises”. Astfel, pornind de la zvonuri și fake news: „J’ai donc recherché tous les synonymes, associations, évocations des mots clés que j’avais sélectionnés. Et puis, j’ai commencé à les combiner en veillant à ce que la dernière syllabe d’un mot s’emboîte parfaitement dans la première syllabe de l’autre. C’est le principe de construction du mot-valise”, cu exemplul „RACONTER + CONTAMINER = RACONTAMINER”³⁷

Să luăm definiția acestui cuvânt din dicționar și exemplificarea, situate, ca la toate celelalte cuvinte, în felul următor: la mijlocul paginii pare, cu majuscule, în roșu, cuvântul RACONTAMINER; sub el, tot cu roșu dar cu caractere obișnuite, v.; în rîndul următor, definiția, cu negru: „Transmettre des *fake news*.” La mijlocul paginii impare, între ghilimele, cu caractere obișnuite, exemplificarea:

„Une nébuleuse
d’organisations peu
recommandables a
racontaminé les réseaux
sociaux. L’une d’entre elles a
même fait courir le bruit que
Benjamin Griveaux s’était
rendu en Chine mi-février
et qu’il y aurait rencontré
le professeur Pangolin.”³⁸

V. Roll

chercheur d’or me paraît pertinente : il faut avoir l’œil pour repérer la pépite et ensuite passer inlassablement au tamis.” (Sylvie Brunet, *Lecture-interview du Dicorona d’Olivier Auroy, éditions Intervalles. Blog*, în *llf. La langue française*, 8 novembre 2021). „cel care inventează cuvinte. [...] Este o meserie necunoscută și adesea chiar o etapă în procesul de creare a unei mărci care este subestimată. [...] O muncă de demiurg care, numind un lucru, îi permite să existe. Aș spune că, pentru a o exercita, dacă ai avut șansa să ai drept bunici un campion la Scrabble și un amator încăpățânat de cuvinte încruciate, îți poate fi de ajutor, dar trebuie cu siguranță să fii pasionat de cuvinte și să fii dotat, fără joc de cuvinte nepotrivit, cu două «cu»! Vorbesc aici de o bună cultură generală și de o mare curiozitate. Dar trebuie să ai și capacitatea de a stabili conexiuni pe care nimeni nu le vede între lucruri care nu au legătură între ele, conexiuni fonetice (aliterație, asonanță, anagramă...) și semantice (domeniul simțurilor, sinonime...). Când, după ce ai întors toate acestea în toate felurile și ai muncit îndelung, ajungi la un rezultat, e magic! Analogia cu căutătorul de aur mi se pare pertinentă: trebuie să ai ochiul format spre a repera pepita și a o trece apoi fără preget prin sită.” (trad. n.)

³⁷ „Am căutat prin urmare toate sinonimele, asocierile, evocările cuvintelor cheie pe care le alesesem. Am început apoi să le combin având grijă ce ultima silabă a unui cuvânt să se plieze perfect pe prima silabă a celuiilalt. Este principiul construirii cuvântului telescopat. (trad. n.)

³⁸ Olivier Auroy, *op. cit.*, pp. 100-101: „O nebuloasă/ de organizații puțin/ recomandabile a/ racontaminat rețelele/ sociale. Una dintre ele a/ chiar răspândit zvonul că/ Benjamin Griveaux a/ plecat în China la jumătatea lui februarie/ și că l-ar fi întâlnit acolo/ pe profesorul Pangolin.” (trad. n.)

Identitatea politicianului Benjamin Griveaux și scandalul mediatic în care a fost implicat³⁹, apoi legătura cu profesorul Pangolin⁴⁰, fac ca aici să apară jocuri de cuvinte cu implicație socială și aluzie accentuată la aceeași pandemie de Covid-19, cuvântul pangolin figurând printre cele legate direct de maladia numită Coronavirus. În aceeași ordine de idei, numele V. Roll, căruia îi aparține exemplificarea definiției, este de fapt un omonim în spatele căruia suntem invitați să descoperim echivalentul fonetic, în cazul nostru *vérole*, cu dublu sens: pe de o parte „synonyme populaire de syphilis” și „petite vérole”, iar ca interjecție: „(Vulgaire) Exclamation de colère ; d’irritation ou de surprise”⁴¹.

A doua posibilitate era de a căuta la întâmplare în dicționar cuvinte care s-ar fi putut combina cu altele: „Charge à moi, ensuite, d’inventer la définition qui donnerait du sens à mon « Frankenstein lexical »”⁴², cu exemplele „AUTRUI + TRUISME = AUTRUISME și FLUCTUER + FUTUR = FLUCTUR”⁴³.

„AUTRUISME, n.m.”, cu definiția „Tendance à stigmatiser les autres en les qualifiant de « les gens »” și exemplificarea „Mamie, arrête avec les gens font ceci, font cela ! Les gens sont cons, les gens ne comprennent rien ! De qui parles-tu, bon sang ? C’est qui, « les gens » ? Tu veux mon avis ? Tu fais de l’autruisme, tu commences à débloquer. **O. Pignon**”⁴⁴, unde semnătura trimite la cuvântul *opinion*.

„FLUCTUR, n. m.”, cu definiția „Avenir incertain” și exemplificarea „Le monde d’après ? J’en sais rien, mec. C’est pas toi au réveillon qui me disais que ce serait une année 20/20 ? Et puis t’as vu l’enchaînement : Pavlenski, Polanski, pangolin, pandémie ! Y’a qu’un truc dont je suis sûr : on nage en plein fluctur. **O. Roskop**”⁴⁵, semnătura trimitând, evident, la *horoscope*.

Dicționarul lui Olivier Auroy este tematic, fiind dotat cu un index unde cuvintele, 72 la număr, sunt grupate pe categorii: Loisirs, Politique, Santé, Société, Travail, Vie domestique și Le Dicofficieux. Astfel, cele trei cuvinte analizate apar la categoria Société. Vorbind în introducere despre rolul acestui dicționar, autorul subliniază:

Quand une chose est invisible, qu’elle n’est pas nommée, elle fait peur. C’est bien connu ; dans les bons films d’horreur, le monstre n’apparaît qu’à la fin.

Quand le virus est arrivé, on ne savait pas comment l’appeler. CORONAVIRUS, COVID 19, SARS-COV2... des tas d’appellations circulent encore.

³⁹ *Affaire Benjamin Griveaux : Julia Minkowski, son épouse, sort du silence - C à Vous - En compagnie de la team #CàVous*, Anne Elisabeth Lemoine donne la parole à ses invités pour décrypter et analyser l’actualité, 07/01/2020 [online].

⁴⁰ *PROFESSEUR PANGOLIN - Ils ne peuvent se défendre contre le pangolin* (Instru: Tom Bassman / Montage vidéo: Diane La Blanche) [online].

⁴¹ „vérole”. *Larousse. Langue française* „vérole”) [online], *Wikidictionnaire. Le dictionnaire libre*) [online].

⁴² Sylvie Brunet, *art. citat*: „Mi-a revenit apoi sarcina de a inventa definiția care să dea sens acestui «Frankenstein lexical» al meu” (trad. n.).

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Olivier Auroy, *op. cit.*, p. 14-15.

⁴⁵ *Idem*, p. 50-51.

Il est important de nommer les choses pour qu'elles existent.
Elles en deviennent plus familières.

[...] C'est aussi ça la fonction de ce dictionnaire : ranger la pandémie dans la bibliothèque et ne pas en faire une souffrance refoulée. Car on nomme les choses pour mieux en plaisanter.⁴⁶

Umorul este, prin urmare, mai mult decât politețea disperării, este o suferință mărturisită care, prin conștientizare, devine o provocare trecătoare, o lecție de viață.

Un același tip de exercițiu ne este oferit de membri ai grupului *Oulipo*, care vin, la rândul lor, cu o serie de cuvinte cu caracter ludic, unele preluate de Bernard Cerquiglini în capitolul „Panorama d'une langue française marquée par la pandémie”. Printre ele se numără și „**attestarder** : remplir son attestation alors qu'on est déjà dans la rue (par Guillaume Morin)” – *attestation* + *tarder*; „**gelouser** : envier son prochain qui s'enduit les mains de gel alors qu'on est soi-même en rupture de stock” (par Antistrophes) – *gel* + *jalouser*; „**mascarpogne** : fait de tenir son masque à la main” (par Étienne Freyssinet) *masque* + *pogne* (cu două sensuri: fie verbul *pogner*, cu trimitere la *pogne* și *poing*, care înseamnă *a apuca, a prinde*, fie ca substantiv, însemnând brioșă în formă de coroană⁴⁷; în cazul nostru, sensul este cel al verbului. E vorba și de un joc de cuvinte, care trimite, prin omonimie, la italianescul *mascarpone*, de unde conexiunea cu cel de-al doilea sens evocat); **pénuriz** : disparition éclair des denrées alimentaires à l'annonce d'un confinement probable (par Ver Mandibulaire) – *pénurie* + *riz*.⁴⁸ Remarcăm și aici bizareria unor semnături.

Dicovid-ului membrilor *Oulipo* i se alătură și *Dicovid ou Lexique raisonné du grand confinement de 2020* de Roberte Lagrande (2021), citat de Bernard Cerquiglini, din care am ales trei exemple: „**covid-fait-mal-fait** : annonce précipitée”; „**covid-sidéral** : apathie observée chez des personnes qui se croyaient immortelles”; „**coviduité** : état d'affliction des personnes confinées qui souffrent de ne pouvoir se plaindre ni de leur conjoint, ni de leurs enfants, par absence ou défaut de l'un et des autres”⁴⁹. Aici, modul de formare a noilor noțiuni diferă. *Covid-fait-mal-fait*, trimite la expresia *vite fait bien fait*, o acțiune rapid realizată, unde adverbul *bien* simbolizează de fapt o formă de dispreț față de ceea ce urmează să se realizeze⁵⁰. Prin acest joc de cuvinte, sensul expresiei *covid-fait-mal-fait* merge în aceeași direcție. *Covid-sidéral* este un cuvânt compus, în vreme ce *coviduité* este un cuvânt telescopat, format din *covid* și *assiduité*.

⁴⁶ *Idem*, p. 3-4: „Când un lucru este invizibil și când nu e numit, provoacă teamp. Se știe bine că în filmele bune de groază, monstrul nu apare decât la sfârșit./ Când a sosit virusul, nu se știa cum să fie denumit. CORONAVIRUS, COVID 19, SARS-COV2... o mulțime de denumiri mai circulă încă./ Pentru ca lucrurile să existe, e important să fie denumite. Devin astfel mai familiare./ [...] Și aceasta este funcția acestui dicționar: să așeze pandemia în bibliotecă și să nu facă din ea o suferință refulată. Pentru că dăm nume lucrurilor pentru a putea glumi mai bine pe seama lor.” (trad. n.)

⁴⁷ „pogne”. *Word Sense Dictionary* [online]; „Sweet bread. Pogne. (La Pogne de Romans)”. *TasteAtlas*. [online].

⁴⁸ Bernard Cerquiglini, în *op. cit.*, p. 49.

⁴⁹ *Idem*, p. 50.

⁵⁰ „L'expression renvoie à la notion de rapidité à réaliser une action. Néanmoins, l'idée de « bien fait » n'est présente que dans l'expression. Cette dernière symbolise en effet une forme de dédain envers la chose à réaliser.” <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/13805/vite-fait-bien-fait/>.

Tot în registrul comic, dar prin alt mod de manifestare, în spațiul canadian, pe canalul TV5MONDE PLUS, Rebecca Déraspe prezintă, într-o variantă originală ce îngemănează calitatea sa de autoare (din Quebec) și talentul actoricesc, *Le lexique de la pandémie de Covid-19*. E vorba de videoclipuri de maximum 5-6 minute, care vin cu explicații serioase, extrase din lexicul de pe site-ul Guvernului Canadian, despre care am vorbit mai sus, și care prezintă realitatea cuvântului într-o manieră comică, pentru a nu provoca panică. Un foarte bun exemplu de intervenție a psiholingvisticii, prin care se introduce vocabularul în comunicare spre a-l integra în sociolingvistică. Să luăm cuvântul *confinement*. Timpul de prezentare: 4:27 minute. Etapele prezentării, cu texte scrise și trucuri de filmare: impresii personale și ale altora despre confinement, inclusiv a unei mătuși care a cunoscut gripa spaniolă, prilej de afișare într-un colț a câtorva date despre acest flagel; este evocat site-ul Guvernului Canadian, cu *Lexicul pandemiei de Covid-19*, de unde este preluată și afișată definiția, spre a veni apoi cu exemple referitoare la motive ale izolării: populații expuse unor accidente chimice sau nucleare, și/sau unui Coronavirus; sunt enumerate strategiile de *confinement*: izolarea (*isolement*), carantina și măsurile de distanțare fizică, cu explicarea fiecăreia în parte; originea cuvântului *confinement*, cu diferitele sale accepțiuni de-a lungul secolelor. Uneori, explicațiile sunt întrerupte pentru a introduce detalii privitoare la persoanele izolate, ca „Tousse dans ton coude” – Tușește în cot. Urmează încurajarea ascultătorilor prin evocarea altor epidemii în Quebec (local, de data aceasta, spre deosebire de gripa spaniolă evocată de mătușă): variolă, holeră, tifos. Se atrage atenția asupra faptului că izolarea este fizică, nu psihologică.⁵¹

Deși nu în același registru al comicalului, prin publicația românească *Scena9*⁵² s-a realizat și un *Mic dicționar literar de pandemie* (2020). Dicționarul acesta este văzut de autori ca

„una dintre primele unelte la care ne întoarcem atunci când vrem să înțelegem o asemenea realitate, necunoscută și imprezvizibilă [...], o colecție de definiții prin care să deslușim mai bine schimbările pe care ni le-a adus anul care tocmai se încheie, [...] o retrospectivă a vieții noastre alături de COVID-19, în câteva zeci de cuvinte definite de Lavinia Braniște, Dan Coman, Simona Sora, Dan Sociu, Cătălina Stanislav, Moni Stănilă, Tatiana Țibuleac și Radu Vancu, cu ilustrații de Sorina Vazelina.”

⁵¹ Déraspe, Rebecca, *Le lexique de la pandémie*, TV5MONDE PLUS [online].

⁵² *Scena9* este „o publicație de jurnalism care radiografiază viața culturală din România (și nu numai). Facem ordine în actualitatea culturală, scriem despre ce e relevant, ce e nou sau nedescoperit, ce aduce un plus de valoare în peisajul artistic de la noi. Incităm la dialog zone care, de obicei, nu se intersectează. Suntem jurnaliști-curatori ai fenomenului cultural.

Stăm cu ochii pe noua generație de creatori din domenii cât mai variate, de la artă până la știință, le urmărim proiectele și evoluția. Ne propunem să desenăm portretul acestei noi generații care face lumea noastră să se învârtă.” (*Mic dicționar literar de pandemie* (2020). *Scena9*. Schimbare / Coronavirus. Proiect susținut de BRD GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE, ilustrații de Sorina Vazelina. [online].

Am ales din acest dicționar tot cuvântul „**izolare**, *izolări*, s.f.”, definit de scriitorul Dan Sociu prin trăiri autentice, cu sensuri revelate prin internalizare, păstrând, ca și în cazul scriitoarei și jurnalistei Moni Stănilă, valoarea cuvântului trăit, căci doar în acest fel câștigă autenticitate. Lumea poate fi, în esență, o trăire a cuvintelor sau o creare a cuvintelor prin trăire. În cazul lexicului pandemiei, descoperim pe viu modul în care au evoluat sensurile. Dacă definiția lui Dan Sociu se încadrează în registrul laic, cea semnată de Moni Stănilă stă sub semnul formației sale teologice:

Însingurare, retragere, introvertire, loc izolat, cabană superbă în munți înzăpeziți. Izolare la domiciliu. Cei căsătoriți o duc mai bine sau mai rău. Depinde la ce nivel e relația. Depinde la ce nivel e izolarea. Aici e o zonă bogată, în funcție de condițiile și numărul persoanelor izolate. În funcție de delimitarea geografică: izolare, carantină, lockdown, autoizolare la domiciliu. Bau-bau. Na păi la asta chiar îi puteau spune mai dulce: intimitate. Intimitate la izoletă. Nu e amuzant. A existat izoleta înainte de 2020? A existat izolarea? Da, la munte, când ajungi să îți urăști șefii și viața, te izolezi. Îmi place să mă izolez la mare. Ok, am înțeles. Există o tipologie de asceză în mistica ortodoxă: zăvorâții. Mai puțin vizibili decât stâlpnicii, dar la fel de tulburătoare povestea lor. Refuzul vieții. (Moni Stănilă)

Amestecul dintre intenția și aspectul de dicționar, încadrarea cuvântului într-o categorie gramaticală și explicații, exemplificări, creează un aspect ludic, conferind în același timp cuvântului o aură care-i dă viață, subliniind astfel conexiunea dintre limbă și literatură, dintre minte și suflet, conducându-l în registrul psiho- și sociolingvistic. De la trăirea „însingurare, retragere, introvertire, loc izolat” amintind de asceza evocată la sfârșit, cea care trimite la un pustnic, suntem aduși în realitatea noastră prin „cabană superbă în munții înzăpeziți”. Cuvântul *izolare* e privit spațial, cu ușoare nuanțe comice în descrierea acestei realități.

În limba română, tonalități comice legate de lexicul pandemiei de Covid-19 întâlnim într-un număr considerabil de articole, avându-i ca autori pe Ioan Milică, Liviu Franga, Oana Țepeș Greuruș, Adriana Stoichițoiu Ichim.

Astfel, în „Mic dicționar de pandemie: ‘rona, «glovoist», mască”, Oana Țepeș Greuruș își propune să adune cuvintele „mai noi sau mai vechi rostite și răs-folosite în vremea coronavirusului [...] cuvinte care, până la urmă, ne unesc”. Aceste „cuvinte inventate”, cum le numește autoarea, nu sunt doar din registrul comic și nu sunt preluate doar din limba română. Din cele aparținând registrului comic, am ales:

„**Covidiot**, persoană care a făcut stocuri de hârtie igienică, ori un irresponsabil care nu poartă mască și nu respectă distanțarea socială. Ca să fac o glumiță, așteptăm cu interes lansarea cărții “Covidiotul”. Asta dacă se va încumeta cineva să o scrie.”

„**Coronapocalypse** sau apocalipsa corona, sfârșitul vieții așa cum o știam.”

„**Glovoist**, **glovoistă** băiat sau fată care lucrează la Glovo și îți livrează mâncare.” cuvânt format prin sufixare.

„**rona** este prescurtarea de la coronavirus, un soi de „alint” pentru sursa răului în 2020. Parecă rona nu mai sună atât de înspăimântător.”⁵³

Dacă *covidiot* și *coronapocalypse* sunt cuvinte ajunse în limba română prin împrumuturi, *glovoist* este format prin sufixare: glovo-ist. La fel cum Țepeș-Greuruș aduce în atenția noastră cuvântul *rona*, „un soi de «alint»”, obținut prin trunchiere, Adriana Stoichițoiu Ichim inventariază creații ludice obținute prin diminutivare, cu sufixul -el – *virus-el*, *vaccin-el*, *covid-el*, sau de alt gen, cu sufixele -al, -esc, -os: *covid-al*, *covid-esc*, *covid-os*⁵⁴. Un grad avansat de familiaritate „cu situația și cu termenul și o anume nonșalanță în integrarea lui în limbă, care intră în opoziție „cu păstrarea nealterată a unei denumiri științifice”, a făcut ca lexemul *covid*, să primească pluralul *covizi*, obținut prin „transferul metonimic de la numele bolii la numele persoanei bolnave” (procedeu semantic) și „alternanța fonetică normală, ca în *govid-guvizi*” (regularizare morfologică), mecanismul metonimic „ilustrând tendința economiei de limbaj, înlocuirea unei perifraze printr-o formă unică, mai scurtă”, procedeu specific românei actuale și având destule precedente. Se certifică și prin acest exemplu caracteristica colocvialismelor de a introduce „note ironice și umoristice chiar în desemnarea unor situații grave. Expresivitatea pluralului *covizi* e o surpriză pur lingvistică, neasociată cu o atitudine de susținere sau contestare a normelor sanitare. Presupune o lipsă de seriozitate care poate fi și o formă a hazului de necaz”⁵⁵.

Adoptat ca substantiv comun, „după modelul *C.F.R.* > *ceferist*”, acronimul COVID a dus la crearea unor „derivate ghidușe precum *covideală*, *covidism*, *covidist*, a *covidiza*” a unor „compuse glumețe sau satirice de tipul *covidiot*, *covidojob*,” sau a unor „prelucrări similare deformărilor onomastice: *covidache*, *covidică* sau *coviduț*, alcătuite prin analogie cu moda curentă de a deforma numele de persoană pentru a-l lua în râs ori pentru a-l alinta pe purtător”. Ioan Milică adaugă formei de plural masculin *covizi* analizată de A. Stoichițoiu Ichim, un plural neutru, *coviduri*. Ba mai mult, există și forme rare de feminin, *covida-covidele*, la care se adaugă cuvintele compuse *covido-pandemia* și *covido-pando-șmecheria*, care se aseamănă cu cele propuse de Roberte Lagrande în *Dicovid ou Lexique raisonné du grand confinement de 2020* (2021). Prin contaminare, din *corona*(virus) + (co)*vid* a rezultat cuvântul *coronavid*, iar prin sufixare cuvintele *alertolog* și *covidolog*⁵⁶ (Milică).

Cuvântul *izoletă*, intrat brusc din jargonul medical în vocabularul comun, „reflectând o realitate, dar și reacția emoțională față de ea”, face, la rândul-i, haz de necaz. El „sună oarecum cochec-glumeț, în surprinzător contrast cu gravitatea situației”, „probabil derivat pe teren românesc, din verbul a izola sau alt cuvânt din aceeași familie lexicală și sufixul -etă, poate pornind de la o denumire tehnică sau comercială a aparatului [...] intră în seria denumirilor de mijloace de transport cu finala în -etă: de la cabrioletă și șaretă la motocicletă, bicicletă și trotinetă”.

⁵³ Oana Țepeș-Greuruș, *art.citat.*

⁵⁴ A. Stoichițoiu Ichim, *art. citat.*, 4.21.

⁵⁵ Rodica Zafiu, *Covizi*, în *Dilema Veche* nr. 853, 13-19.08, 2020b [online].

⁵⁶ Ioan Milică, *Coronavirus, covid, coronavid*, în *Ziarul de Iași*, 2020a [online]

(promotor.ro *apud* Zafiu 2020a). Același, cuvânt, izoletă, este catalogat de Liviu Franga ca făcând parte din „bucetul lexical din vremea pandemiei”, alături de *vaccinist*, *vaccinator*, *covidioză* sau *crizator*.⁵⁷

Un cuvânt telescopat cât se poate de inedit a fost semnalat de Oliviu Felecan. Este vorba despre *absolvirus*, de fapt o *absolvirus party*, un concert transmis *live*, oferit absolvenților din vara anului 2020 de Tudor Chirilă și trupa Vama. Autorul articolului referitor la creativitatea lexicală provocată de pandemia de Covid-19 analizează acest cuvânt inventat, „compus din substantivele *absolvent* și *virus*, ambele cu etimon latin: *absolvens*, *-entis* + *virus*. Morfologic, având în vedere determinatul engl. *party*, postpus, *absolvirus* ar trebui interpretat ca un adjectiv, inexistent, însă, în limba lui Shakespeare. Internetul confirmă statutul de *hapax legomenon*, toate site-urile consultate referindu-se exclusiv la evenimentul organizat de îndrăgita formație românească.”⁵⁸. Iată afișul propus de trupa Vama, cu care încheiem această analiză parțială a creației ludice din vremea pandemiei de Covid-19.

Concluzii

Din succinta prezentare a dicționarilor și a minidicționarilor în limbile română și franceză în care am depistat prezența unui lexic mai mult sau mai puțin complet al pandemiei de Covid-19, se poate constata că, deși la nivel de includere în dicționare editate în limba română lexicul pandemiei nu este adus la zi, există toate condițiile ca acest lucru să se realizeze în viitor, preocuparea lingviștilor români în acest sens fiind evidentă.

⁵⁷ Liviu Franga, *art.citat.*

⁵⁸ Oliviu Felecan, *Creativitate lexicală contemporană: vocabular de pandemie Covid- 19*, în Ofelia Ichim (coord.) *Identitate și ideologie. Limba și literatura română în paradigma culturală contemporană*. Institutul European, col. „Qolloquia 2020”, 2022, pp. 120-121.

Ca reacție de protecție psihologică împotriva efectelor negative ale fenomenului numit pandemie de Covid-19, numărul publicațiilor care conțin, integral sau parțial un lexic care se încadrează în creația ludică nu e deloc neglijabil. Dintre ele se distinge, de departe, prin coeziune și structurare, *Dicorona*-ul lui Olivier Auroy. În limba română, o preocupare importantă în acest sens se poate observa îndeosebi la Ioan Milică și Rodica Zafiu. Din toate exemplificările, rezultă că, în formarea neologiei ludice, procedeele cele mai folosite sunt telescoparea, prefixarea și sufixarea.

Bibliografie

- Affaire Benjamin Griveaux : Julia Minkowski, son épouse, sort du silence - C à Vous – En compagnie de la team #CàVous, Anne Elisabeth Lemoine donne la parole à ses invités pour décrypter et analyser l'actualité*, 07/01/2020, <https://www.youtube.com/watch?v=P-KhQPoz3c8>, consultat în 20.02.2023.
- AUDUREAU, William, , *Comment la langue française a évolué depuis la pandémie de Covid-19 : « écouvillonner », « wokisme », « écoanxiété »*, în *Le Monde*, 25-26 juillet 2022, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2022/07/25/ecouvillonner-wokisme-ecoanxiete-comment-la-langue-francaise-a-evolue-depuis-la-pandemie_6135998_4355770.html, consultat în 10.01.2023.
- BRUNET, Sylvie, *Lecture-interview du Dicorona d'Olivier Auroy, éditions Intervalles. Blog*, în *llf. La langue française*, 8 novembre 2021, <https://www.lalanguefrancaise.com/articles/dicorona-olivier-auroy>, consultat în 20.01. 2023.
- CERQUIGLINI, Bernard, *Panorama d'une langue française marquée par la pandémie*, în Girac-Marinier, C. (coord.), *Chroniques d'une langue française en résilience*, Paris, Larousse, 2021, pp. 18-63.
- CÂȚU, Laura, *Vocabularul în vremea pandemiei*, Universitatea din Pitești, Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte, 22 iunie 2020, <https://www.upit.ro/ro/upit-pentru-comunitate/vocabularul-in-vremea-pandemiei>, consultat în 20.01.2023.
- CHIRCU, Adrian, *În vreme de pandemie. COVID-ul și familia sa lexicală în limba română actuală*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, nr. 21, tom 2, Alba Iulia, Aeternitas, 2020, pp. 145-161.
- DÉRASPE, Rebecca. „Le lexique de la pandémie”. TV5MONDE PLUS, https://www.tv5mondeplus.com/en/details/vod/107013306_74079A, consultat în 12.01.2023.
- FELECAN, Daiana; Felecan, Oliviu. *Conținuturi implicite în bancurile generate de pandemia de Covid-19: repere teoretice (I)*, în *Philologica Jassyensia*, anul XVI nr. 2 (32), Iași, 2020, pp. 265-272.
- FELECAN, Oliviu, *Creativitate lexicală contemporană: vocabular de pandemie Covid-19*, în Ofelia Ichim (coord.), *Identitate și ideologie. Limba și literatura română în paradigma culturală contemporană*, Institutul European, col. „Qolloquia 2020”, 2022, pp. 119-134.
- FRANGA, Liviu, *Detector. Suferințele limbii române. Lexical pandemiei*, în *Observator cultural*, 9/10. 2020, <https://www.observatorcultural.ro/articol/detector-suferintele-limbii-romane-lexicul-pandemiei/>, consultat în 14.12.2022.
- FRANGA, Liviu, *Buchet lexical din vremea pandemiei*, în *Observator cultural*, 1/12. 2021,

- <https://www.observatorcultural.ro/articol/buchet-lexical-din-vremea-pandemiei/>, consultat în 14.12.2022.
- GIRAC-MARINIER, Carine (coord.), *Chroniques d'une langue française en résilience*, Paris, Larousse, 2021.
- JACQUET-PFAU, Christine, *Au fil de la pandémie de Covid-19, entre mots et termes*, în *Estudios Románicos*, vol. 31, Servicio de Publicaciones-Universidad de Murcia, 2022, pp. 203-215.
- KOLÁŘÍKOVÁ, Dagmar, *Reflet de la pandémie de covid-19 dans les dictionnaires de la langue française*, în *Studia Romanistica*, vol. 21, nr. 2, Université de Bohême de l'Ouest de Plzeň, 2021, pp. 31-45,
https://dokumenty.osu.cz/ff/journals/studiaromanistica/212/SR_21_2_Kolarikova.pdf, consultat în 20.12.2022.
- MILICĂ, Ioan, *Coronavirus, covid, coronavid*, în *Ziarul de Iași*, 2020a,
<https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/coronavirus-covid-coronavid--254532.html>, consultat în 21.12.2022.
- MILICĂ, Ioan, *Recorduri*, în *Ziarul de Iași*, 2020b,
<https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/recorduri--259062.html>, consultat în 21.12.2022.
- MUNTEANU SISERMAN, Mihaela, *Bref aperçu sur le lexique de la pandémie de Covid-19*, în *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL) – Anul XV*, Universitatea din Craiova, Facultatea de Litere, Centrul de Cercetare Praxilingua Onomastică și Lexicologie, 2022, pp. 260-288.
- PETICILĂ, Mihai, *O nouă ediție a DOOM – Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – apare în acest an, anunță Institutul de Lingvistică al Academiei Române. Adina Dragomirescu, directorul institutului: Sunt 3.600 de cuvinte noi*, în *Edupedu*, 31 aug. 2021, <https://www.edupedu.ro/o-noua-editie-a-doom-dictionarul-ortografic-ortoepic-si-morfologic-al-limbii-romane-apare-in-acest-an-anunta-institutul-de-lingvistica-al-academiei-romane-adina-dragomirescu-directorul-institu/>, consultat în 22.01.2023.
- PROFESSEUR PANGOLIN** - *Ils ne peuvent se défendre contre le pangolin* (Instru: Tom Bassman / Montage vidéo: Diane La Blanche),
<https://www.youtube.com/watch?v=6XnssVyGzB4>, consultat în 20.02.2023.
- STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana, *Hospitalité versus créativité dans le vocabulaire roumain de la pandémie*, în *Repères DoRiF*, n°. 25 – *Le lexique de la pandémie et ses variantes*, Roma luglio: DoRiF Università, 2022, <https://www.dorif.it/reperes/adriana-stoichitoiu-ichim-hospitalite-versus-creativite-dans-le-vocabulaire-roumain-de-la-pandemie/>, consultat în 23.12.2022.
- ȚEPEȘ-GREURUȘ, Oana, *Mic dicționar de pandemie: 'rona, "glovoist", mască*, în *Le magazine Goinfashion*, May 20, 2020, <http://goinfashion.ro/mic-dictionar-de-pandemie-rona-glovoist-masca/>, consultat în 12.01.2022.
- ZAFIU, Rodica, *Izoleta și contactii*, în *Dilema Veche* nr. 838, 2020a,
<https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/pe-ce-lume-traim/izoleta-si-contactii-629809.html>, consultat în 20.12.2022.
- ZAFIU, Rodica, *Covizi*, în *Dilema Veche* nr. 853, 13-19.08.2020b,
<https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/pe-ce-lume-traim/covizi-630916.html>, consultat în 20.12.2022.

Dicționare

AUROY, Olivier, *Dicorona*, Paris, Éditions Intervalles, 2020.

Mic dicționar literar de pandemie Scena9. Schimbare / Coronavirus. Proiect susținut

- de BRD GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE, *Ilustrații de Sorina Vazelina*, 2020, <https://www.scena9.ro/article/dictionar-pandemie-scriitori>.
- Dictionarul explicativ al limbii române dexonline*. <https://dexonline.ro/>.
- Dictionnaire COVID : le lexique de la pandémie de A – Z*, în *Africanews.Infos Fr.*, 07/03/2020, <https://fr.africanews.com/2020/07/03/dictionnaire-covid-le-lexique-de-la-pandemie-de-a-z/>.
- DDF. *Dictionnaire des francophones*, <https://www.dictionnairedesfrancophones.org/>.
- Le „Dicovid” des mots inventés*, în *Le Robert Dico en ligne*, 05/03/2021. <https://dictionnaire.lerobert.com/dis-moi-robert/raconte-moi-robert/mot-annee/le-dicovid-des-mots-inventes.html>.
- DOOM - *Dictionarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* Ediția a III-a, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2021.
- Lexique sur la pandémie de COVID-19*, elaborat de Bureau de Traduction. Site Gouvernement du Canada, version du 1er avril 2021, <https://www.canada.ca/fr.html>, <https://www.btb.termiumplus.gc.ca/publications/covid19-fra.html>.
- GOURSEAU, Henri, *DiCovid-19. Dictionnaire sur le Covid-19*, 2023, <https://dicovid19.com/>.
- „POGNE”. *Word Sense Dictionary*. <https://www.wordsense.eu/pogne/>, consultat în 23.02.2023; „Sweet bread. Pogne. (La Pogne de Romans)”. *Tasteatlas*. <https://www.tasteatlas.com/pogne>, consultat în 23.02.2023.
- RÂBACIOV, Ghenadie, *Mini-dictionar de pandemie COVID-19. (Trăsni lingvistice)*, în *Blog de educație și atitudine*, 25 iunie 2020, <http://www.rabacov.net/>, <http://www.rabacov.net/MINI-DICTIONAR-DE-PANDEMIE-COVID-19/>, consultat în 17.06.2022.
- „VÉROLE”. *Larousse. Langue française*. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/verole/81608>, consultat în 21.02.2023; „vérole”. *Wikidictionnaire. Le dictionnaire libre*. <https://fr.wiktionary.org/wiki/vérole>, consultat în 21.02.2023.